

บทที่ 8 การศึกษาบทละครเรื่องอิเหนา

เนื่องจากบทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้รับการคัดสรรจากวรรณคดีสโมสรให้เป็นยอดเยี่ยมบทละครว่า ดังนั้นจึงควรที่จะศึกษาเรื่องนี้โดยละเอียด ในที่นี้จะศึกษาบทละครเรื่องอิเหนา ในหัวข้อจุกมุกหมวยในการแต่งแก่นของเรื่อง เนื้อเรื่องที่ใช้ในการแสดงละครใน และคุณค่า¹

จุกมุกหมวยในการแต่งบทละครเรื่องอิเหนา

อิเหนา เป็นเรื่องพื้นนิมิตใช้เล่นละครในมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว ดังมีหลักฐานปรากฏอยู่ใน " ปุณโณวาทคำฉันท์ " ของพระมหานาควัดท่าทรายว่า

ร้องเรื่องระเด่นโคย บุษบาตุนาหงัน
หักพาคูหาบรร- พดรวมฤดีโลม

เรื่องที่จะใช้แสดงละครในคือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบกันมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาว่าเล่นโคย⁴ เรื่องเท่านั้น คือ รามเกียรติ์ อิเหนา คาหลัง² และอุณรุท เมื่อมาถึงสมัยรัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงปรับปรุงแบบแผนการเล่นละครในและปรากฏว่า พระองค์โปรดละครในเรื่องอิเหนามาก ทรงเห็นว่าบางคนไม่ไพเราะ บางคนเขินเขื่อ บางคนแหงแก้งไม่เหมาะกับการเล่นละคร จึงได้ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นใหม่เกือบทั้งเรื่อง ดังที่ปรากฏในเพลงยาวพ่ายเรื่องบทละครอิเหนา พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 ว่า

¹คูราชละเอียดยุคเรื่องอิเหนา บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในวรรณกรรมพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โดย เสาวลักษณ์ อนันตศานต์

²ในสมัยต่อมาไม่โคยใช้เล่นละครใน

อันอิเหนาเอามาทำเป็นคำร้อง	สำหรับงานการฉลองกองกุศล
ครั้นกรุงเก่าเจ้าสตรีเธอนิพนธ์	แต่เรื่องคนตกหายพลัดพรายไป
หากพระองค์ทรงนิพนธ์ประราภเล่น	ให้รำเต้นเล่นละครคึกกลอนใหม่
เต็มแต้มคอคติประศิษฐ์ไว้	บำรุงใจไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน

นับตั้งแต่นั้นมาอิเหนาก็กลายเป็นที่นิยมเล่นเป็นละครในยิ่งกว่าเรื่องใด ๆ และบทที่ใช้เล่นก็เป็บทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 แทบทั้งสิ้น นอกจากละครของกรมหลวงรักษมรเทศเพียงโรงเดียวที่ใช้บทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 บทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 จึงเป็นที่นิยมกันว่าแต่งดี ต้องพระราชประสงค์จะให้ใช้เล่นละครได้จริง ๆ ด้วยเหตุนี้บทละครอิเหนาจึงได้รับการคัดสรรจากวรรณคดีสโมสรให้เป็นออกแห่งบทละครรำ พ.ศ. 2459 เพราะเป็นหนังสือที่แต่งดีพร้อมทุกประการ ทั้งเนื้อความและกระบวนกลอน และเป็นบทที่เหมาะสมสำหรับนำมาแสดงละครมากที่สุด¹

แก่นของเรื่องอิเหนา

อิเหนาประกอบด้วยแก่นเรื่องใหญ่เป็นหลัก และแก่นเรื่องย่อยมาช่วยดำเนินเหตุการณ์ แก่นเรื่องมีดังนี้

1. ความรัก มีทั้งความรักระหว่างหญิงชาย ระหว่างญาติพี่น้อง ในด้านความรักระหว่างหญิงชายนั้นตัวเอกของเรื่องคืออิเหนา คือ เอาความรักเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับตนเองผู้อื่นจะเดือดร้อนจากการกระทำของคน อิเหนาก็ไม่สนใจ เช่น ตอนที่อิเหนาเผาเมืองเพื่อลักนางบุษบา

¹เสาวลักษณ์ อนันตสานต์. วรรณกรรมพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย.
โรงพิมพ์สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง : กรุงเทพฯ ๑, 2525 หน้า 106 - 107

ความรักระหว่างญาติพี่น้อง จะเห็นได้จาก การที่วงศ์ญาติแห้วช่วยเหลือกันในยามมีศึกสงคราม หรือในความรักระหว่างคู่พี่น้อง เช่น อีเหนากับวิยะดา บุษยากับสี่ชะตรา เป็นต้น

2. การระงุมมะงาหรา หมายถึง การเดินทางผจญภัยเพื่อหาประสบการณ์ และการเดินทางดังกล่าวจะเป็นในรูปการติดตามหากันระหว่างพี่น้อง และสามีภรรยาด้วย

3. การไต่เมืองขึ้น ผลจากการที่อีเหนาและบุษยามะงุมมะงาหรานี้เองทำให้อีเหนามีโอกาสไต่เมืองขึ้นเข้ามาอยู่ในอำนาจของตน

เนื้อเรื่องที่ใช่แสดงละครใน

เรื่องอีเหนาเป็น เรื่องยาวมีเนื้อความดำเนินติดต่อกันโดยตลอด ดำเนินความตั้งแต่วงศ์แห้วไปจนกระทั่งอภิเษกสังคามาระดา ถ้าจะใช้เป็นบทละครเพื่อแสดงก็ตัดตอนมาเล่นเท่าที่ต้องการ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับเวลาที่จะแสดงด้วย บางตอนพอนำมาแสดงแล้วก็อาจค้างไว้ไปแสดงต่อในวันรุ่งขึ้น บางตอนก็อาจต้องตัดตอนให้สั้นลงไปอีกเพื่อให้เหมาะสมกับเวลา และแต่ละตอนก็ได้รับความนิยมจากผู้ชมมากน้อยแตกต่างกันไป

เนื้อเรื่องตอนที่ใช่แสดงได้เริ่มตั้งแต่ตอนงานพระเมรุเมืองหมันทยา ซึ่งเป็นตอนที่อีเหนาได้พบจินตะหราครั้งแรก ดำเนินความตั้งแต่ท้าวหมันทยาแจ้งข่าวงานพระศพพระอัยกีอีเหนาไปร่วมงานจนกระทั่งอีเหนาต้องกลับมาดูเร빈 ซึ่งตอนนี้เป็นตอนที่โหดร้าย ๆ เริ่มค้น

ตอนอีเหนาเข้าห้องจินตะหรา เป็นตอนที่อีเหนาได้จินตะหราสมปรารถนา และมีความสุขอยู่กับนางจินตะหรา นางมาหารัศมี และนางสการะวาตีในเมืองหมันทยา เริ่มตั้งแต่ตอนที่อีเหนาถูกล่าท้าวฤเบรินไปเล่นป่า จนกระทั่งอีเหนาได้ครอนความสัมพันธ์กับนางบุษยา

ตอนที่ภรรยาหมันกษัตริย์ เป็นจุดที่ทำให้อีเหนาต้องจากนางจินตะหรามาทบนางบุษยา ดำเนินความตั้งแต่วิหยาสะคำประหาสถาปนาบุษยา จนกระทั่งเสร็จศึก

ตอนที่เอนาเข้าเฝ้า เป็นตอนที่เอนาได้พบนางบุษบาครั้งแรกและหลงรักทันที
 คำเนินความตั้งแต่เสร็จศึกกะหมิงทุกหน อีเอนาเข้าเฝ้าท้าวคานาแล้วไม่ยอมขกั้ห้กลับ

ตอนที่เอนา เป็นเรื่องราวตอนที่เอนาพยายามเข้าไปใกล้กับนางบุษบาและหาทาง
 ที่จะไต่ถามคืนมา บางทีอาจจะคิดตอนที่เอนาไหว้พระ หรือบางทีเรียกว่าตอนที่เอนาเสี่ยงเทียน ออกมาเล่น
 เป็นตอนที่เอนาต่างหาก ไม่รวมอยู่ในตอนที่เอนาเข้าเฝ้าก็ได้

ตอนที่เอนาลักนางบุษบา หรือตอนที่เอนาเผาเมือง เป็นตอนที่เอนาไต่ถามนางบุษบา
 สมความปรารถนา คำเนินความตั้งแต่เอนาไม่สบาย สังคามาระตาแดงดำ จนกระทั่งอีเอนา
 ลักนางบุษบาไปและไต่ถาม

ตอนที่เอนาหลอภ เป็นตอนที่เอนาต้องพลัดพรากจากนางบุษบา คำเนินความตั้งแต่
 อีเอนาไปแก่งสังข์ในคานา จนกระทั่งลมหอบนางบุษบาไป และอีเอนาต้องออกตามหานาง

ตอนที่เอนาฆะฆะฆะฆะ คำเนินความตั้งแต่เอนาปลอมเป็นบัณฑิตปะตาปาอุดากรรม
 ออกคิดความอีเอนาจนกระทั่งโคกขันธ์

ตอนที่เอนาไปไม่ใช้พระราชาชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 แท้ ๆ จึงไม่ได้ใช้แสดงละครใน
 ของหลวงในสมัยนั้น แต่ก็อาจนำมาแสดงละครไต่ถามตอน เช่น ตอนข้าพห้รับพระคุมะงาคา
 ตอนสังคามาระตาบท้าวลาสำ ตอนจินตะหราคืนคิดกับอีเอนา แต่บางตอนก็มีเนื้อหาที่ไม่นำมา
 แสดงเป็นละคร เพราะไม่สามารถถึงความสนใจได้เพียงพอ¹

ระหว่างบั้นหยู่อยู่ในเมืองกาหลังเป็นตอนที่เอนาอยู่มาก แสดงให้เห็นความสัมพันธ์และ
 ความสงสัยซึ่งกันและกันระหว่างบั้นหยู่กับอุฎากรรม รวมทั้งแสดงฝีมือความสามารถของทั้งสองคน
 สามารถเลือกตัดตอนไปเล่นได้เป็นตอนสั้น ๆ หลายตอน เช่น ตอนศึกจะมาพรากระปาหลัง
 ตอนสมโภชราชาชิตากาหลัง ตอนที่อิสระสนานที่เมืองกาหลัง จนกระทั่งอุฎากรรมหนีไปบวชเป็น
 นางแอมพัง

¹ อารคา สุมิตร์ เล่มเดียวกัน หน้า 176 - 178

ตอนโสกันต์สี่พระยา เป็นตอนที่สี่พระยาโตเป็นหนุ่มออกตามหาอิเหนาและบุษบา โดยปลอมตัวเป็นข้าทาส จนกระทั่งเข้าเฝ้าท้าวภายหลัง

ตอนข้าทาสลักนางเกณฑล เป็นตอนสั้น ๆ ที่เป็นเรื่องย่อยซึ่งข้าทาสเป็นตัวละคร ไม่มีผลต่อโครงเรื่องใหญ่ที่เกี่ยวกับอิเหนาและนางบุษบา

ตอนระคุมะงาคาลักตัวข้าทาส อันเป็นเหตุให้หนีหนีโคกบแหนัง จนกระทั่งโคกบสี่พระยาลับคืนมา

ตอนสี่ศรี เป็นตอนที่อิเหนาและนางบุษบากลับมาอยู่ด้วยกันอีก ตั้งแต่อิเหนารู้อาแหนัง อิเหนาลงนางเข้ามาในเมืองภายหลัง จนกระทั่งแหนังสึกและคืนดีกันได้

คุณค่าทางความงามของร้อยกรอง ประกอบด้วย

1. การเลือกใช้คำ กวีสามารถใช้คำได้เหมาะสมกับตัวละคร กล่าวคือ ถ้ากล่าวถึงตัวละครที่เป็นกษัตริย์จะใช้คำที่เหมาะสมกับพระเกียรติยศ เช่น

กมเกล้ากราบทูลมูลเหตุ
บคมีหนังสือกรมการ

พระเป็นปกนัคเรศราชฐาน
บอกขานข่าวศึกมาคิตพัน

เมื่อขึ้น
รู้ว่าเชษฐาธิดี

ท้าวคหาสุริยวงศ์เรื่องศรี
ภูมิมาถึงพารา

เมื่อกล่าวถึงตัวละครที่เป็นสตรีก็จะใช้คำที่ให้เห็นภาพทั้งงดงามอ่อนโยน เช่น

เมื่อขึ้น
เดินเคียงข้างองค์พระทรงธรรม

จินคหรวาทีสาวสวรรค์
ประพาสพรณุปลาสุมาลย์

หรรษาเอชรรามเชอ
เมื่อความรักร้อนใจคังไฟกัลป์

ไม่เอ็นดูบ้างเลขนางสาวสวรรค์
จะให้กลิ่นไอนกกลใจ

2. เสียงเสนาะ ในเรื่องอิเหนามีความไพเราะค่านเสียงหลายคน ดังตัวอย่าง

2.1 สัมผัส คือเสียงคล้องจอง ได้แก่ สัมผัสบังคับ คือ สัมผัสนอก สัมผัสไม่บังคับ คือ สัมผัสใน ซึ่งจะ เป็นสัมผัสสระ หรือสัมผัสอักษรก็ได้

สัมผัสสระ

ชมดง เคนเอยเอนทาง
พฤษาส่องช่างที่ทางจร
ลมหวนอวลกลิ่นดอกปะหนัน
เห็นเลือนางแยงบานตระการตา
การะ เกิดลีเหลื่อง เรื่องเรือ
เห็นชายผ้าสีดาบนค้ำไม้
คูคอกสรอยฟ้าระชายอย
ชมพลาถวิลหาอาวรณ์

ตามหว่างพนาเนินสิงขร
บ้างระบึกใบออนออกผลา
คล้ายกันกับกลิ่นจินตะหรา
เหมือนนขาโฉมงาม พราหมวีย
เหมือนผิวเนียน วลนองผองใส
เหมือนละม้าย ชายสไบบังอร
เหมือนสายสรอย ประคัมพรวง ควงสมร
พระ เร่งรักคือ สครรับมา

สัมผัสอักษร

โทม รดเอชราชรดทรง
เทียมสินธพชาติ ชาณุภกรรจ์
งามแปรก แอกอนง อนระหง
บุษบก กระหนก กระหนาบิน
เครื่อง สูง คู่ เคียง เรียง ราย
มยุรฉัตร พัก โบก โบ เพลง
สังข์ แตร แซ่ เสียง ทอง กลอง
ทหาร แห แคว ลวน อาจ อง

กำ ก ว ง เว ียน เห ียน กัน
ผ าค ค ัน เ น ผ อง ว อง ไว
ลม ช าย ป ลา ย ช ง ส ะ บ ึก ไ ห ว
บั ล ง ก ก ระ จ ัง จ ิน ค า ค ง
บัง ส แ ง ช ู ม ส าย พ ร าย ส แ ง
ช ง เห ี้ยว เห ี้ยว ค าง ค า ค ง
ก ัก ก อง ส ัน ัน ใน ไ พ ร ระ ห ง
เค ิน เค ียง ร ด ร ง ภ ู มี

2.2 ลีลาจังหวะ คือ การใช้คำที่ทำให้มีเสียงคึกคัก หรืออ่อนโยน เช่น

เมื่อนั้น	กว้างทองปะตาระกาพลา
เห็นวิหยาสะกำกับโฮธา	ซึ่มมาลอมไลเป็นสิ่งคลี
ทำตกใจกระเจิงเริงรื่อง	ลำพองเตนโตนใจนหนึ
วางว้างเวียงวงเขาพงพี	แล้วทำที่ซ่มอยคออระวัง
เห็นห่างกว้างทองก็หยุดท่า	ชะเงอหนา เหลือบแล เหลียวหลัง
ลัดแลงแฝงไม้ไผ่มัง	แกล้งล่อให้คลั่งตามไป

2.3 การเล่นคำ

ซ่มคัง	เดินทางตามหวางพนมมาศ	สำราญราษฤทธิสโมสร
ซ่มหมูปักษาพิชากร		บ้างรอรอนรายไม้ไปมา
<u>โกฟ้าจับกาฝากแฝง</u>		<u>เหยี่ยวจิกเหยื่อ</u> แยงบนเวหา
<u>แควจับเกตุกนิบรอนรา</u>		ฝูงกระสาจับกระสังรังเรียง
<u>กระทู้งทองลงลงในทองธาร</u>		<u>กระเหว้าจับกระวาน</u> ประสานเสียง
<u>กาลิงจับกิ่งกาหลง</u> เมียง		นกเอี้ยงจับเอื้องซ่าเสื่องคู
<u>กระลุมทูลจับกระลำพัก</u>		<u>เขาไฟไซไฟ</u> ทุบอยู่
<u>ขางของมองมาริมสินธุ์</u>		<u>ปักหลักปักลูลง</u> กินปลา
พลาจซมนกไม้ทีในคง		ฝูงอนงค์ก้านลิเก้หรรษา
บ้างซึ่มบ้างซ่มภิมยา		ไปตามมรคาพนาลัย

2.4 การเล่นเสียงธรรมชาติ คือ การนำเสียงธรรมชาติสอดแทรกเข้าไปในบท ร้อยกรอง ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการมากขึ้น เช่น

สระบุหร่ง	สร้งสนานสำราญในสระศรี	วารีลิกซิงเข็นไส
พระสาคัน้ำหยอกสามพรามวัย		นางแฝงพักครบั้งใบปทุมมาลัย

แล้วโฉมของทรงเศียรโคสุ่ม
 พระเศียรคอกกษัตริย์หงษ์นงคราญ
 เฝ้า เหน็บแนมแกมกล่นไป
 คณหลังเลี้ยวโลโซควา
 แล้วหลักศักดิ์ศักดิ์กันกาง
 สามนางพลาถผลัดภูมิ
 เหล่าสูงสูรรางค่างำบัล
 บ้างเหี้ยวอนบัวเดือนเคลื่อนไป

วายุกระทุมธรรมาจำฉาน
 เขาวมาลย์ป้องปักไปมา
 ฉวยจุกชายสไบจินตะหรา
 กุมกรสศาระวาตี
 นวสนางมาหยาวิคีมี
 หยิกศำกำระบวนโหย นใจ
 บ้างชวนกันซ่อนเร้นเล่นโล
 สำราญใจทุกหน้านารี

3. ความหมายอันไพเราะกนใจ

3.1 กวีโวหาร คือ การใช้ถ้อยคำของกวีให้เกิดความประทับใจ

3.1.1 การอุปมาอุปไมย คือ การกล่าวเปรียบเทียบให้เห็นชัดเจน เช่น

ชมคง	พระนิกะเนิงนางพลาถประพาส	รุกชชาติทีนสะคาหมัน
พิภุถกรณการสารพัน		คอกกล่นปนกันอยู่กลางทราย
สาวหตุคโหยพะการะชายออย		อนุชาพลาถคอยสอยดวาย
พระทรงหัตถ์ศรีสชวันพระนองชาย		มาชมไม้โหสบายควยฟ้า
เหลือบเห็นคอกปะหมันสำคัญติค		เหมือนวันทีลลิตควยอนชา
เห็นคอกไม้โหลดอยในกงคา		เหมือนเมื่อลอยมาลาให้เพวี
เห็นเส้นนางเหมือนอย่างเส้นนอง		ทีประคองเนือนวลเจ้าชวนที
เห็นโศกสาขาริมวารี		เหมือนทรงโศกโศกทีระกำใจ
บรรคาคณาไม้ทั้งนั้น		หลายอย่างต่างพรรณฉนวนปลูกใหม่
ผลิคคอกออกผลทุกต้นไป		ภูวโนยเหี้ยวชมสำราญ

3.1.2 การใช้สัญลักษณ์ เช่น

โอปี	โอวาครานันนอกกุ	จะคงชีวิตอยู่อย่างสงสัย
เมวาแดงการกันวันโต		จะกลืนใจใหม่วณรณา
เมื่อโคตองถือนึงมือแล้ว		<u>กลืนแก้วยังคิดนาสา</u>
เนียนवलนวลแบบแอบอูรา		ยังอุ้นอกพี่ยาไม่เว่นวาย
งามพักตร์งามโฉมประโลมจิต		ยังเคื่อนคิตคาอยู่ไม่รู้หาย
บุญโคโคตองประคองกาย		บาบโคพรากสายสมรไกล
ดาปางก่อนเราเคยพรากสัศว		ใหญ่เกล้าเขาพลัดดาโฉม
เวรามาเคื่อนภูวไนย		จึงพรากนงไปให้จรรกา
จุกใจโคคิตสีผินัก		ไปพะวงหลงรักจินตะหรา
<u>ประยูรหงส์ไม่จงเจตนา</u>		ไปหลงชมสกุลกว่าดี
โอแสนเสียกายสายสวาท		ไม่สมนามหมายมิ่งมารศรี
จะอาลัยโยเลาแกชีวี		ชาตินี้มีโคชิตสนิพนวล
พระไมทรงเสวยกระยาหาร		พรมานหม่นไหม้ไหหวน
ไม่ขึ้นเผ่าเขาคำเศคร่าครวญ		พระหอคองคั่งกำสรवलโสกา

3.1.3 การกล่าวเกินจริง หรือผิดความจริง

เมื่อนั้น	วิหยาสะกำศรีใส่
หงษ์เลี้ยงแลเหล่าเสนา	และไปเห็นทวางที่กลางเคียน
<u>ฉิวพรรณโสภาคังหาทอง</u>	<u>เขื่องย่องยกยงอย่างเขียน</u>
สองเขาวาวแววคังวิเชียร	พิศเพียงงามสรรพสรรพางค์
ให้ชอบพระหทัยรักใคร่	คูโชนเห็นงามไปทุกออย่าง
สั่งทหารให้ไลลอมกวาง	แล้ววางมัจคนตามมา

3.1.4 การพรรณนาและการบรรยายที่แจ่มแจ้งชัดเจน ใค้แก่

มาจะกล่าวทไป	ถึงนางหวนอิหว่าสาวศรี
เป็นบุตรคำมะหงงเสนี	เคหาอยู่ที่ทางไป
โคเห็นบันหนี่ทั้งไปมา	กัลยาปฏิบัติพิสมัย
โหนสนเสนาหาอาลัย	วิญจวนครวญใครเป็นไมศรี
นอนนั่งคังแต่ตะลึงหลง	ในรูปทรงมีสาระบันหยี
ครันค้ายำฆองกัจรี	มาอาบน้ำซักสีกาษา
<u>ชมตลาด</u> หาแบ่งแคงกายอายอบ	จันทน์ปรุงฟุ้งตลบกลิ่นบุหงา
ดูโลน้ำคอกไม้เทศา	ส่องกระจกผัดหน้านวลผจง
กันกวคกระหมวคมาขรวยรับ	สีซีผิงเสร็จสรรพกันชนง
สะอิ่งเอวพรรณรายสาขสอควง	หอยอุบะคันทองชูทวง
บุงตาน้อย่างนอกคอกไหม	หมรีวทองช่องไม้ท้แมง
สอคสีซึบในหงอนโกคควง	ที่ทวงไว้วางเหมือนนางใน
ใส่แหวนรังแคคเพชรมีคแดง	แหววับจับแสงแซไซ
คางพูทองพลอยเพชรอำไพ	งามวิไลพิศเพียงขวัญตา